ва ўтмишдаги ташқи сиёсий қарама-қаршиликлар ташкил этади. Қорақалпоғистон мусиқа маданиятини ривожлантиришда бой мусиқий анъаналарни ўз ичига олган ноёб маданий меросга эга.

РЕЗЮМЕ. В статье рассказывается о Каракалпакском народе, в своих традициях и обычаях сохранившие исторические песни, выраженных как жанр поэтического дастана в устном народном творчестве и в учебниках по классической литературе, основой их сюжета составляют значимые события из социальной жизни и внешних политических противостояний прошлого. В развитии музыкальной культуры Каракалпакстан, имеет уникальное культурное наследие, которое включает богатую музыкальную традицию.

SUMMARY. The article tells about the Karakalpak people, who have preserved historical songs in their traditions and customs, expressed as a genre of poetic dastan in oral folk art and in textbooks on classical literature, their plot is based on significant events from social life and external political conflicts of the past. In the development of musical culture, Karakalpakstan has a unique cultural heritage, which includes a rich musical tradition.

ANTOLOGIYA – QUNLÍ DÓRETPE

Jabbarbergen Xojanov - *docent*
Mexriban Xojanova - *úlken oqıtıwshı*
Ózbekstan mámleketlik kórkem óner hám mádeniyat institutı Nókis filialı

Tayanısh sózler: antologiya, saxna, kompozitor, professional, nota, prezentaciya, laureat, opera, balet, klavir, partitura, simfoniya, orkestr.

Ключевые слова: антология, сцена, композитор, профессионал, нота, презентация, лауреат, опера, балет, клавир, партитура, симфония, оркестр.

Key words: anthology, scene, composer, professional, sheet music, presentation, laureate, opera, ballet, keyboard, score, symphony, orchestra.

Qosıq, saz ázelden qan qanımızǵa sińgen, júregimizge mórlengen ájayıp sezimlerdiń jırshısı hám ishki tuyǵılarımızdı muzıka arqalı jetkeriwshi tiykarǵı qural esaplanadı. Alımlardıń sóz tawsılǵan jerde, yaǵnıy, sóz benen jetkere almaǵan debdiw jırlarımızdı, kewil sırlarımızdı saz arqalı jetkeriw kerek, degen ullı danalıq gápi júdá orınlı aytılǵan. Xalqımız sazǵa janı qumar, qulaǵınıń qurıshın qandıratuǵın sıyqırlı namalardıń dóretiwshisi hám atqarıwshısı, tınlawshısı hám shertiwshisi esaplanadı. Bul tarawda tuwma talantı menen ǵana saxnalardı jawlap alǵan, tınlawshılardıń diydinen shıǵatuǵın namalardıń avtorları álbette kompozitorlar.

Kompozitor – ol shayır dóretken sózge jan berip, atqarıwshınıń saxna arqalı jańlaǵan jaǵımlı qosıqlarınıń dóretiwshisi sanaladı. Milliy muzıka ónerimizdiń ullı tulǵaları bolǵan xalqımızǵa belgili baqsı hám sazendeler, kompozitorlar hám muzıka dóretiwshileri qalaberdi muzıka iliminiń rawajlanıwına bekkem úles qosqan talantlı tulǵalardıń ómiri hám dóretpeleri jóninde jaqın arada qunlı baspa ónimi jarıqqa shıqqan joq edi. Mine usı qayırlı isti xalqımızdıń ullı kompozitorı, professional muzıka tarawınıń professorı, Ózbekstan hám Qaraqalpaqstan Respublikalarınıń kórkem óner ǵayratkeri Najimaddin Muxammeddinov baslap berdi. Shınında da, Najimaddin aǵa ullı ustaz baqsılardı kózi kórip, olardan muzıkanıń álwan sırların úyrengen, úlken hám kishi jastaǵı muzıka ǵayratkerleri menen zamanlas hám záńgiles bolǵan talantlı dóretiwshi insan. Sol ushın da kompozitor elimizdiń muzıka tarawınıń órkenlewine, mádeniyat hám kórkem óner tarawınıń gúllep rawajlanıwına ózleriniń salmaqlı úleslerin qosqan ullı talant iyeleri tuwralı kerekli maǵlıwmat hám olardıń jazǵan shıǵarmaların, notaların jámlep, úlken kitap etip basıp shıǵarıw hám bul kitap arqalı jas óner iyeleri, keleshek áwladlarımızǵa ata-babalarımızdıń qaldırıp ketken ruwxıy suwsın ǵaziynesi bolǵan ájayıp nama qosıqlardı, kompozitorlardıń kelbetin miyras etip qaldırıwdı niyet etti. N.Muxammeddinovtıń bul tilegi usı jıldıń jaz aylarında ámelge astı. Ol kóp waqıttan berli kewline túyip júrgen ármanın iske asırıp, bir-qansha waqıt ishinde jıynalıp, izlengen materialları jámlenip, Qaraqalpaqstan kompozitorları, muzıka dóretiwshileri hám izertlewshiliniń antologiyası» atamasındaǵı qunlı dóretpe dúnyaǵa keldi.

Bul kólemli kitaptıń baspadan shıǵarılıwı Respublikamızdıń mádeniyatı hám kórkem óneri ushın úlken sawǵa boldı desek asıra siltegen bolmaymız. Kitap «Qaraqalpaqstan» baspası tárepinen 200 nusqada basıp shıǵarılıp,

Respublikamızdıń barlıq oqıw orınlarına, jámáát shólkemlerine tapsırıldı. Sonday-aq, N.Muxammeddinov kitaptıń prezentaciya keshesin Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filialında saltanatlı túrde ótkerip, kitaptan barlıq marxum kompozitorlardıń shańaraq aǵzalarına hám awqamnıń aǵzalarına, jas qánigelerge inam etti. Bul kitapta 70 ten aslam kompozitor hám muzıka qánigeleriniń ómirbayanı, shıǵarmaları hám notaları, foto súwretleri jám bolǵan.

«Qaraqalpaqstan kompozitorları, muzıka dóretiwshileri hám izertlewshileriniń antologiyası» atamasındaǵı bunday basılım muzıka óneri tariyxında birinshi ret baspadan shıqpaqta. Bul kitapta xalqımızdıń muzıka kórkem ónerin rawajlanıdırıwǵa úlken úleslerin qosqan bir qatar kompozitorlar hám muzıka dóretiwshileriniń ómiri hám dóretpeleri haqqında maǵlıwmatlar berilgen. Sır emes, búgingi rawajlanǵan jańa dáwirimizde barlıq tarawlarda jańalanıwlar bolmaqta. Sol ushın da, Jańa Ózbekstanda jańa imkaniyatlar esigi ashılıp, bul biz dóretiwshilerge ilham baǵıshlap atır. Sol tiykarda, jańalanǵan ásirimizde jarıq kórip atırǵan bul kitapta sońǵı payıtları úrdiske aylanǵan muzıka álemindegi úsh áwlad dóretiwshi wákilleriniń xızmetleri sáwlelengen. Bul basılımdı Jańa Ózbekstannıń, Jańa Qaraqalpaqstannıń jańa toplamı dep aytsaq asıra siltegen bolmaydı. Antologiya muzıka ónerinde ilimiy jumıslar alıp barıp atırǵan insanlar ushın kerekli qollanba bola aladı. Kitapta Japaq ata Shamuratovtan baslap belgili kompozitor hám baqsılar, muzıka izertlewshileri K.Ótegenov, Q.Qurbanov, D.Allanazarovlardıń ilimiy jumısları keń orın alǵan. Sonıń menen qatar Xalıqaralıq tańlaw laureatları, jas kompozitorlar, kompozitorlar hám bastakarlar awqamı aǵzaları da qamtılǵan.

Antologiyanı jazıwda, maǵlıwmatlardı toplawdı juwaplı redaktorlar muzıka sınshısı G.Kamalova hám awqamnıń juwaplı xatkeri A.Jaqsımuratova hám notaların tergen muzıka redaktorı M.Nasırovlardıń miyneti ayrıqsha dıqqatqa ılayıqlı ekenligin atap ótiw orınlı. Mine, usı islerge bas qas bolıp, bir jaǵadan bas, bir jeńnen qol shıǵarıp, jámáátti birlestirgen N.Muxammeddinov kitaptıń hárbir betine, kólemi hám sapasına, mazmunına ayrıqsha dıqqat awdardı.

N.Muxammeddinov hám kompozitor, hám professor sıpatında bunnan ilgeri de qaraqalpaq xalqınıń birinshi milliy operası «Ájiniyaz»dıń, tuńǵısh baleti «Ayjamal»dıń hám birinshi etnoopera «Gúlayım»nıń kitapların tórt tilde baspadan shıǵarǵan edi. Nota teksti millet tańlamaydı, sol ushın da kompozitor hárbir operanıń klavir hám partitura variantların shıǵarıp, keleshekte bul shıǵarmalardı dúnya saxnaları hám milliy saxnamızda simfoniyalıq hám xalıq sazları orkestri menen atqarıwǵa qolaylı etip shıǵardı. N.Muxammeddinovtıń bul úlgili hám inabatlı isleri hár bir miynet pidayısınıń, jas kompozitorlardıń ilham-yoshına túrtki boları sózsiz.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. B.Sayfullaev, T.Bayandiev. “Qaraqalpaq teatrı tariyxı” T. “Fan ziyosi”. 2023.
2. N.Muxameddinov. «Antologiya». «Qaraqalpaqstan» baspası. 2024.

REZYUME. Qo‘shiq, musiqa azaldan qon-qonimizga singib ketgan, yuragimizga muhrlangan ajoyib tuyg‘ular kuychisi va ichki his-tuyg‘ularimizni musiqa orqali yetkazuvchi asosiy vositadir. Olimlarning so‘z tugagan joyda, ya’ni so‘z bilan yetkaza olmagan behuda qo‘shiqlarimizni, ko‘ngil sirlarimizni so‘z orqali yetkazish kerak, degan buyuk hikmatli gapi juda o‘rinli aytilgan.

РЕЗЮМЕ. Песня и музыка издавна укоренились в нашей крови, запечатлелись в наших сердцах, являются певцом чудесных чувств и основным средством передачи наших внутренних переживаний через музыку. Великая мудрость ученых о том, что там, где заканчиваются слова, то есть мы не можем выразить словами, мы должны передать наши песни и тайны наших сердец через музыку, очень уместно сказано.

SUMMARY. Song and music have long been ingrained in our blood, sealed in our hearts, singers of wonderful feelings, and the primary means of conveying our inner feelings through music. The great wisdom of scholars that when words run out, that is, when words fail to convey, we must convey our poems and secrets of the heart through words is very aptly stated.